

MEKÂNDA KENDİN

YAP BAHÇECİLİĞİ:

İZMİR'DE ÖĞRENCİ

ATÖLYESİ DENEYİMİ

Esra Kut Görgün*
İlgi Atay Kaya**

Kamusal mekânlar, uzmanlar tarafından hazırlanan plan ve tasarımların yanı sıra mekân kullanıcılarının, "Kendin Yap Kentleşmesi" türündeki müdahalelerine konu olmaktadır. Bu müdahalelerden biri olan, 'Kendin Yap Bahçeciliği'nin temel amacı kullanılmayan boş arazileri yeşil alana çevirmektir. Kendin yap kentleşmesi ve bahçeciliği, Türkiye literatüründe yeni kavramlardır. İlgili bölüm öğrencilerinde, bu konuda farkındalık oluşturulması için bir atölyenin araç olabileceği varsayımı ve amacıyla, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencilerine yönelik bir atölye düzenlenmiştir. Çalışmanın yazarları yürütücülüğündeki atölyeye, 9 öğrenci katılmıştır.

Bu araştırmanın amacı, atölyenin kazanımlarını incelemek ve sunmaktır. Kullanılan yöntemler, anket ve atölye deneyiminin niteliksel değerlendirilmesidir. Makale, kendin yap kentleşmesi ve bahçeciliğiyle ilgili literatürü, atölyenin içeriği, öğrencilere yapılan anketlerin sonuçlarını, eskiz/poster ve sunum değerlendirmelerini ve tohum topu yapımı etkinliğini içermektedir. Bulgular, öğrencilerin daha önce kendin yap kentleşmesi uygulamalarının örnekleriyle karşılaştığı ancak yeterince farkında olmadığı bir konuda, atölyenin farkındalık yaratma amacına ulaşmada başarı sağladığını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Kendin yap kentleşmesi, kendin yap bahçeciliği, kamusal mekân, öğrenci atölyesi, tohum topu.

Meltem
İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi
No. 7, Yaz 2020, 6-30, DOI 10.32325/iaad.2020.2

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1030-1002>

** Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1764-1408>

Do It Yourself Gardening in Public Space: Student Workshop Experience in İzmir

In addition to the plans and designs by experts, public spaces are subjected to "Do-It-Yourself (DIY) Urbanism" type interventions. DIY gardening, one such intervention, aims to transform unused vacant land into green spaces. DIY urbanism and DIY gardening are new concepts in Turkey's urban literature. A workshop was held by Dokuz Eylül University Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning in order to raise awareness among students from related disciplines. The authors of this study conducted the workshop in which nine students participated.

This study aims to evaluate and present the outcomes of the workshop. The methods used are survey and qualitative evaluation of the workshop experience. The article conveys the literature on DIY urbanism and gardening, the content of the workshop, the results of the surveys with students, the evaluation of sketches/posters and presentations, and the activity of seed ball making. Findings show that the workshop has managed to raise awareness of DIY urbanism among students, examples and practices of which they have encountered before without proper awareness.

Keywords: Do it yourself urbanism, do it yourself gardening, public space, student workshop, seed ball.

Giriş

Kamusal mekânlar çoğunlukla devlet kurumları tarafından planlanır, düzenlenir, tasarlanır, temizlenir ve yenilenir. Ancak bazen devlet kurumlarının dışındaki aktörler, özellikle de yer sakinleri, bu mekânlara çeşitli müdahalelerde bulunur, onarır, çeşeklendirir, renklendirir veya ihtiyaç doğrultusunda dönüştürür. Oturma birimi olmayan bir otobüs durağına bir koltuk getirmek, eğimli bir araziye merdiven yapmak, parklara sokak hayvanları için yuvalar koymak gibi örnekleri olan bu müdahalelere, kendin yap kentleşmesi veya taktiksel kentleşme denmektedir.¹

Kamusal mekânda kendin yap bahçeciliği de, kendin yap kentleşmesinin örneklerinden biridir. Çeşitli kaynaklarda, gerilla bahçeciliği adıyla da geçmektedir.² Çoğunlukla bakımsız ve kullanılmayan arazilerin, devlet kurumlarının dışındaki aktörler tarafından izin alınmadan bitkilendirilmesidir.³

1 Esra Kut Görgün ve İlgi Atay Kaya, "Kamusal Mekânda Taktiksel Uygulamalar: İzmir Örnekleri," *Ege Mimarlık*, sayı: 97 (Ekim 2017): 44-7; İlgi Atay Kaya ve Esra Kut Görgün, "Kentsel Mekân Üretiminde 'Kendin Yap' Hareketi," *Planlama* 27, sayı: 1 (2017): 57-74, <https://doi.org/10.14744/planlama.2017.74946>.

2 Michael Hardman vd., "Guerrilla gardening and green activism: Rethinking the informal urban growing movement," *Landscape and Urban Planning* 170 (Şubat 2018): 6-14, <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.08.015>; Matthew Thompson, "Between Boundaries: From Commoning and Guerrilla Gardening to Community Land Trust Development in Liverpool," *Antipode* 47, sayı: 4 (2015): 1021-42, <https://doi.org/10.1111/anti.12154>; Annie Crane, Leela Viswanathan, ve Graham Whitelaw, "Sustainability through intervention: a case study of guerrilla gardening in Kingston, Ontario," *Local Environment The International Journal of Justice and Sustainability* 18, sayı: 1 (2013): 71-90, <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.716413>; Vladimir Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners: A Phenomenological Approach," *Landscape Research* 40, sayı: 5 (2015): 519-29, <https://doi.org/10.1080/01426397.2014.939617>; David Adams ve Michael Hardman, "Observing Guerrillas in the Wild: Reinterpreting Practices of Urban Guerrilla Gardening," *Urban Studies* 51, sayı: 6 (2014): 1103-19, <https://doi.org/10.1177/0042098013497410>.

3 Adams ve Hardman, "Observing Guerrillas in the Wild."

Kent bahçıvanları (urban gardeners) genellikle kamusal mekânlarda gerçekleştirilen bu uygulamalar için, kamu yararı adına güzelleştirmek istedikleri özel mülklerde de hak iddia edebilmektedirler.⁴ Bu tür müdahaleler, yalnızca kamusal alandakilere odaklanan bu makalenin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Son yıllarda kendin yap kentleşmesi ve kendin yap bahçeciliği hakkındaki araştırmalar dünya çapında sayıca artmaktadır, ancak Türkiye’de bu konulara ilginin başlangıç düzeyinde olduğu görülmektedir. Örneklerine neredeyse her kentte sıkça rastlanmasına rağmen, kavram olarak az bilinmekte ve nadir kullanılmaktadır. Bu çalışma, İzmir’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrencilerinin bu konuya dair farkındalıklarını arttırabilmek amacıyla düzenlenen bir atölyenin çıktılarını içermektedir. Araştırmanın amacı, bu atölyenin kazanımlarını incelemek ve sunmaktır. Atölye, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’nde 6 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Atölyede ilk olarak, kendin yap kentleşmesi kavramının ve örneklerinin ne kadar bilindiği ve nasıl yorumlandığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra kavram tanıtılmış, Dünya ve Türkiye örnekleri sunulmuştur. Katılımcılar kendi deneyimledikleri ya da karşılaştıkları örnekleri, eskizler vasıtasıyla poster diline dönüştürmüşlerdir. Yeni bir deneyime başlangıç olarak da gelecekte kamusal alanlarda kendi bahçeciliklerini yapabilmeleri için tohum topları hazırlanmıştır. Bu çıktılar, fakülte giriş holünde sergilenmiştir ve bu sayede diğer öğrencilerin de farkındalığı hedeflenmiştir.

Kamusal Mekânda Kendin Yap Bahçeciliği

Dünya çapında kendin yap kentleşmesi çeşitli formları aracılığıyla, insan merkezli kent planlaması ve vatandaşların katılımı konularının yeniden düşünülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.⁵ Kendin yap kentleşmesi, kentlerde hızlıca çözülmesi gereken küçük ölçekli sorun ve ihtiyaçlara genellikle yer sakinleri ve mekânın kullanıcıları tarafından işlevsel, düşük bütçeli, izinsiz ve geçici çözümler getirmek için yapılan müdahalelerdir.⁶ Sürecine dâhil olan aktörler, mahalleliler, aktivist gruplar, özel girişimciler, kamu kurumları ve belediyeler iken bu uygulamalar genellikle bir ihtiyacın giderilmesini, kentsel estetik veya sanat arayışını, şahsi veya ticari fayda sağlamayı ve kentsel konulara tepki vermeyi amaçlamaktadır.⁷ Her eylem başarı getirmese de hiçbir şey yapmamaktan daha iyidir.⁸ Kendin yap eylemlerini aktivizm biçimi olarak tanımlayan, kentin farklı toplumsal gruplar tarafından dönüştürüldüğü ve yeni toplumsal ilişkilerin üretildiği bir süreç olarak ele alan çalışmalar da bulunmaktadır.⁹ Bu

4 Shane Ralston, "A Deweyan Defense of Guerrilla Gardening," *The Pluralist* 7, sayı: 3 (2012): 57-70, <https://doi.org/10.5406/pluralist.7.3.0057>.

5 Nitin Sawhney, Christo de Klerk, ve Shriya Malhotra, "Civic Engagement through DIY Urbanism and Collective Networked Action," *Planning Practice & Research* 30, sayı: 3 (2015): 337-54.

6 Sophia Michelle Benner, "Tactical Urbanism: From Civil Disobedience to Civic Improvement" (Yüksek Lisans Tezi, University of Texas at Austin, 2013); Louise Fabian ve Kristine Samson, "Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark," *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 9, sayı: 2 (2016): 166-84, <https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1056207>; Emily Talen, "Do-it-Yourself Urbanism: A History," *Journal of Planning History* 14, sayı: 2 (2015): 135-48, <https://doi.org/10.1177/1538513214549325>; Mike Lydon ve Anthony Garcia, "Disturbing The Order of Things," içinde *Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change* (Washington D.C: Island Press, 2015), 1-24.

7 Atay Kaya ve Kut Görgün, "Kentsel Mekân Üretiminde 'Kendin Yap' Hareketi."

8 Benjamin C. Shepard, "DIY urbanism as an environmental justice strategy: The Case Study of Time's Up! 1987-2012," *Theory in Action* 7, sayı: 2 (2014): 42-73, <https://doi.org/10.3798/tia.1937-0237.14010>.

9 Adeola Enigboka, "Delai Sam: social activism as contemporary art in the emerging discourse of DIY urbanism in Russia," *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 9, sayı: 2 (2016): 101-16, <https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1029507>; Melike Selin Durmaz Ekenler, "Ütopya Tohumları ve Müşterekleştirme Pratikleri Olarak Topluluk Bahçeleri," *Toplum ve Demokrasi*, sayı: 23 (2017): 59-74.

noktada, bu hareket Lefebvre'nin toplumsal mekânın toplum tarafından üretildiği vurgusuyla onun ve Harvey'in, "kent hakkı" tartışmalarıyla ilişkilendirilmektedir.¹⁰ Uygulamaların ne ölçüde daha adil ve demokratik bir şehir yönetimine potansiyel oluşturabileceği sorgulanmakta, yine Lefebvre'nin, "kent hakkı" bağlamında uygulamaların ele alınmasının faydalı olacağını belirtilmektedir.¹¹ Lefebvre'ye göre "şehir hakkı, basit bir ziyaret etme ya da geleneksel şehirlere geri dönme hakkı olarak düşünülemez. Sadece dönüşmüş, yenilenmiş kentsel yaşam hakkı olarak formüle edilebilir."¹² Yani bu hak, kişilerin yaşadıkları kentlerin kaynaklarına erişimi ve tüketimi dışında bunları değiştirme ve şehri geliştirme haklarını da kapsamaktadır¹³.

Kendin yap kentleşmesi, bazen sadece kendi ölçeğinde ve geçici bir çözümken, bazen de büyük kararları etkileyebilecek küçük taktikler şeklinde ortaya çıkar.¹⁴ Certeau'nun gündelik hayatı konu alan çalışmasındaki tarife göre taktik, zayıf olanın eylemidir ve bir manevra şeklinde, fırsatlardan faydalanarak kendi konumunu oluşturur; buna karşılık stratejiyse güçlü olanın eylemidir.¹⁵ Lydon ve Garcia, taktiksel kentleşme kitaplarında bu görüşten ayrılarak strateji geliştirmenin, yolun yarısı olduğunu ve uygulamaya geçmek için planların taktiklere de ihtiyaç duyduğunu vurgulamışlardır.¹⁶ Mekânsal üretim sürecine kişilerin katılımıyla, çevrede neler olduğunu ve neyin çevreyi oluşturduğunu gözden geçirmeye teşvik etmektedir.¹⁷ Genelde tanımında hızlı, risksiz, spontane ve geçici kelimeleri geçse de Barcelona'daki örneklerinde olduğu gibi kendin yap kentleşmesi bazen sürdürülebilir olmayı başarmaktadır.¹⁸ Kentlilerin kendi deneyimlerini ve kendi estetik algılarını ortaya koyabildikleri bu müdahalelerin, kentsel politikaları etkileme potansiyeli vardır.¹⁹

Kendin yap bahçeciliği, kişilerin kentsel mekânda çiçek (Fotoğraf 1) ve yenilebilir bitkileri kullanarak geçici bahçeler oluşturmalarıdır ve taktiksel mekânsal pratiklerdendir.²⁰ Kullanılmayan kamusal alanların ya da bazen özel alanların, izin alınmaksızın tek tek ya da toplu olarak yeşil alana dönüştürülmesi adına faaliyet gösterilmesidir.²¹ Başkasına ait arazide izinsiz bitki yetiştirme olarak da tanımlanmıştır.²²

10 Gordon C. C. Douglas, "Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal 'Improvement' Through Unauthorized Alteration," *City & Community* 13, sayı: 1 (2014): 5-25, <https://doi.org/http://doi.org/10.1111/cico.12029>; Durmaz Ekenler, "Ütopya Tohumları ve Müsterekleştirme Pratikleri Olarak Topluluk Bahçeleri"; Fabian ve Samson, "Claiming participation"; Talen, "Do-it-Yourself Urbanism."

11 Kurt Iveson, "Cities within the City: Do-It-Yourself Urbanism and the Right to the City," *International Journal of Urban and Regional Research* 37, sayı: 3 (2013): 941-56, <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12053>.

12 Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2017), 132.

13 Yavuz Yıldırım, "Şehir Hakkı Bağlamında Açık Alanların Siyasal ve Sosyal Kullanımı: Niğde Örneği," *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, sayı: 4 (Ekim 2017): 1-14, <https://doi.org/10.25287/ohuii-bf.322874>.

14 Lydon ve Garcia, "Disturbing The Order of Things."

15 Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, çev. Steven Rendall (Berkeley: University of California Press, 1984).

16 Lydon ve Garcia, "Disturbing The Order of Things."

17 John Crossan vd., "Contesting Neoliberal Urbanism in Glasgow's Community Gardens: The Practice of DIY Citizenship," *Antipode* 48, sayı: 4 (2016): 937-55, <https://doi.org/10.1111/anti.12220>.

18 David de la Peña, "Beyond guerrilla urbanism: Can Batlló and the slowness of knowing, managing, and making," *URBAN DESIGN International* 25 (2020): 126-36, <https://doi.org/10.1057/s41289-019-00080-y>.

19 Enigboka, "Delai Sam."

20 Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners."

21 Adams ve Hardman, "Observing Guerrillas in the Wild".

22 Holvert Hung, "Formation of new property rights on government land through informal co-management: Case studies on countryside guerilla gardening," *Land Use Policy* 63 (Nisan 2017): 381-93, <https://doi.org/10.1016/j.landuse-pol.2017.01.024>.

Fotoğraf 1
Londra'da
bir gerilla
bahçeciliği
örneğinin
öncesi ve
sonrası.²³

Bu kavram yerel, hür iradeye dayalı, eleştirel ve dışavurumcu bir eylem olarak da tanımlanmaktadır.²⁴ Gerilla bahçeciliği gibi kendin yap kentleşmesi teknikleri, müşterekleştirme pratikleridir ve kolektif bir şekilde kamusal mekânları yeniden canlandırmayı somutlaştırmaktadır.²⁵ Tek bir amaçla yapılan homojen eylemlerden oluşmaz ve katılımcıların niyetine göre çeşitli biçimler almaktadır; örneğin sadece kentsel mekânı güzelleştirme amacı taşımak yerine aynı zamanda kentsel mekânın durumunu ve oluşumunu eleştirme amacı da taşımaktadır.²⁶ İngiltere Liverpool'daki Granby mahallesindeki²⁷ örnek çiçeklendirme şeklindeyken, Güney Afrika'nın Umlazi kentindeki ve Birleşik Krallık'taki Salford kentindeki²⁸ örneklerdeyse gıda üretimi amacı taşımaktadır.

Planlanmış kentsel yeşil alanlar yönetimin kontrol etme yeteneğini temsil etmekte, biyo-politik bir forma tekabül etmekteyken kent bahçeciliğiyle bu durumu tersine çevirebilecektir.²⁹ Kent bahçeciliği hareketi, alanın nasıl kullanılacağına karar vermede kişileri oyuncu olarak görmekte ve oyuncuların, kentsel yaşamın aktif bir katılımcısı olarak alanların nasıl kullanılacağına karar verilmesinde yardımcı olmaktadır.³⁰

Kendin yap bahçeciliği, izinsiz ve yasadışı kentsel tarımsal üretime dönüşerek, alanda ekim yapanların diğer insanların girişini engellemelerine yol açması açısından olumsuzdur.³¹ Ancak, unutulmuş mekânların yeniden canlandırılması ve toplulukları bir araya getirmesi açısından olumludur.³² Kentsel yönetim dinamiklerini geliştirmede yardımcı olma potansiyeli de taşımaktadır.³³ Ayrıca, boş alanları bitkilendirmek evsel çöpleri boş alanlara rastgele atılıp o alanlarda birikmesinin önüne geçici bir hareket olabilecektir.³⁴ Kamusal alanların "müşterek" alanlara dönüşebilmesinin, kolektif eylemlere bağlı

²³ The Guerrilla Gardening Home Page, <http://www.guerrillagardening.org/>.

²⁴ Crane, Viswanathan, ve Whitelaw, "Sustainability through intervention."

²⁵ Thompson, "Between Boundaries."

²⁶ Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners."

²⁷ Thompson, "Between Boundaries."

²⁸ Hardman vd., "Guerrilla gardening and green activism."

²⁹ Chiara Certomà, "Critical urban gardening as a post-environmentalist practice," *Local Environment The International Journal of Justice and Sustainability* 16, sayı: 10 (2011): 977-87.

³⁰ Ralston, "A Deweyan Defense of Guerrilla Gardening."

³¹ Hardman vd., "Guerrilla gardening and green activism."

³² Ralston, "A Deweyan Defense of Guerrilla Gardening."

³³ Stephanie Nuria Spijker ve Constanza Parra, "Knitting green spaces with the threads of social innovation in Groningen and London," *Journal of Environmental Planning and Management* 61, sayı: 5-6 (2018): 1011-32, <https://doi.org/10.1080/09640568.2017.1382338>.

³⁴ Youngha Joo ve Youngsang Kwon, "Urban street greenery as a prevention against illegal dumping of household garbage-A Case in Suwon, South Korea," *Urban Forestry & Urban Greening* 14, sayı: 4 (2015): 1088-94, <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.10.001>.

olduğu kabulüyle topluluk bahçeleri ve onun bir türü olan gerilla bahçeciliği müşterekleşme pratikleri açısından önemlidir.³⁵

Yasal olmayan, izin alınmadan yapılan ve enformel bir süreçle yürütülen bu uygulamaların ve uygulayıcılarının, katılımcı planlama süreçlerine dahil edilmeleri gereği tartışma konusudur. Çeşitli örneklerin, örneğin New York'taki "Green Guerrillas" eylemlerinin belediye tarafından topluluk bahçesi olarak kabul edildiği bilinmektedir.³⁶ Benzer şekilde, Birleşik Krallık'taki Salford kentinde yerel yönetim kendin yap bahçeciliğini teşvik etmektedir.³⁷ Hong Kong'daki kırsal alanlarda da devlet tarafından tanınan, düzenlenen ve geliştirilen örnekler bulunmaktadır.³⁸ Buna zıt bir şekilde, Los Angeles'ta gerilla bahçeciliğinin yer sakinlerinin başvurularına rağmen, yasaklandığı ve cezalandırılmakla tehdit edildiği ve bu uygulamaların bahçecilerin cesaretini kırdığı kaydedilmiştir.³⁹

İngiltere'de kendin yap bahçeciliği yapan bir grubun aktivitelerini inceleyen bir araştırma⁴⁰, bu eylemlerin mekândaki sürdürülebilirliğini ve benimsenmesini arttırmak için bahçecilik yapan kişilerin, çevredeki diğer insanlarla sosyal etkileşim içerisine girmesinin ve o alanların "gardiyanları" diye tanımladıkları otoritelerle ilişki kurmasının önemini ortaya çıkarmıştır. Yine aynı çalışmadaki bir röportaj, kamusal alanda çiçek ekimi yaparken başkalarıyla karşılaşan bir kişinin ilk deneyiminde, bundan rahatsızlık duyduğu ve saklanmaya çalıştığı ancak sonraki deneyimlerde aslında bu alanın kendisine de ait olduğunu ve yaptığının yanlış olmadığını düşünerek, kimseyle karşılaşmaktan çekinmediği bilgisini içermektedir.

Kendin yap bahçeciliğinin yapılış yöntemleri, bazı örneklerde doğrudan ekip biçme şeklindeki, bazılarında tohum topu fırlatma şeklindedir.⁴¹ Bitki tohumlarının kil, kompost ya da atık kâğıtlarla karıştırılarak çamur ya da hamur hale getirilip şekil verilmesi ve kurutulmasıyla tohum topları yapılmaktadır.⁴² Tohum topu tekniğinin, Orta Asya, Mısır ve Kuzey Afrika'da, Antik dönemlerde kullanıldığı bilirse de, teknik olarak Japon Bilim Adamı Masanobu Fukuoka tarafından gündeme getirilmiştir.⁴³ Tohum topu, kendin yap bahçeciliğinde özellikle girişi kısıtlanmalı alanlarda kullanılmaktadır.⁴⁴ Fide ekme, elle tohum ekme gibi teknikler kadar etkili olmasa da, geniş alanların canlandırılmasının ucuz ve kullanışlı bir yoludur.⁴⁵

Tohum topları, çevresel duyarlılık ve besin paylaşımında adalet gibi temaları işleyen çeşitli atölyelerin sonuç ürünü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Dünya örneklerinden, Kanada Toronto'da besin paylaşımını konusundaki aktivist atölyelerde de tohum topu üretilmiştir.⁴⁶ Cesaret çemberi olarak adlandırılan

35 Durmaz Ekenler, "Ütopya Tohumları ve Müşterekleşme Pratikleri Olarak Topluluk Bahçeleri."

36 Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners."

37 Hardman vd., "Guerrilla gardening and green activism."

38 Hung, "Formation of new property rights on government land through informal co-management."

39 Damon Boria, "Guerrilla Gardening as Nonviolent Praxis: Existential Ethics in Food Deserts," içinde *The Peace of Nature and the Nature of Peace: Essays on Ecology, Nature, Nonviolence, and Peace*, ed. Andrew Fiala (Amsterdam: Brill/Rodopi, 2015), 91-100.

40 Adams ve Hardman, "Observing Guerrillas in the Wild," 1115.

41 Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners."

42 Bahriye Gülgün Aslan, "Tohum Bombaları," *TÜRKTOB Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi* 20 (2017): 70-1; Christine McKenzie, "Promoting Holistic Community Organizing: FoodShare Food Activist Workshop Series," *COMM-ORG Papers* 16 (2010).

43 Gülgün Aslan, "Tohum Bombaları."

44 Mikadze, "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners."

45 A. R. S. Wenger-Schulman ve Lauren Hoffman, "Seed Balls and the Circle of Courage: A Decolonization Model of Youth Development in an Environmental Stewardship Program," *Afterschool Matters*, sayı: 27 (Bahar 2018): 19-24.

46 McKenzie, "Promoting Holistic Community Organizing."

sömürgecilikten uzaklaştırma programı, ‘Çevre Eğitimi’ kapsamında duyarlılık amacıyla, Latin ve Güney Amerika lise öğrencilerine yönelik tohum topu atölyesi düzenlenmiştir.⁴⁷ İrlanda Dublin’deki bir atölyenin sonuçlarını içeren bir araştırma, geçici kentsel müdahaleler üzerinde ilgisi olan farklı tarafların boş kentsel arazilerin potansiyelini kolektif bir şekilde tartışmasının önemine vurgu yapmaktadır.⁴⁸ Türkiye’deki örneklerde, Salt Beyoğlu Forumu tarafından erişilmesi güç kamusal alanlar, atıl kalmış veya bırakılmış kent içi bölgeler için faydalı bir araç olarak görülen tohum topu atölyesi düzenlenmiştir.⁴⁹ “Kokopelli Şehirde” oluşumu da 2-3 yaş grubu çocuklar için, tohum topu atölyesi düzenlemiştir.⁵⁰ Benzer bir farkındalıkla bu makalenin araştırma konusu olan atölyede, diğer örneklerden farklı olarak tohum toplarıyla, kendin yap kentleşmesi konuları birlikte işlenmiştir.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’ndeki öğrencilere yönelik düzenlenen, katılımcıların kendin yap kentleşmesi ve bahçeciliği hakkındaki farkındalıklarını arttırmayı hedefleyen atölyenin kazanımlarını incelemek ve sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, araştırma üç aşama olarak tasarlanmıştır. Birinci aşamada, katılımcıların atölye öncesinde kendin yap kentleşmesinin ne kadar farkında oldukları ve ne kadar katıldıkları sorularına cevap aranmaktadır. Bunu ölçmek için anket yöntemi kullanılmıştır.

Anketin içeriği, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcının kaçınıcı sınıfta olduğu ve üniversite öncesinde yaşadığı şehir sorulmuştur. İkinci bölümde, katılımcılara daha önce ne ölçüde kendin yap kentleşmesi kavramıyla ve örnekleriyle karşılaştıkları sorulmuştur. Varsa karşılaştıkları örnekler hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Bu kısımda açık uçlu sorularla verecekleri örneğin bulunduğu kamusal alan, yeri, kim tarafından yapıldığı, şu anki durumu ve diğer detaylar sorulmuştur. Son bölümdeyse, katılımcılardan bazı örnekleri kamu yararı, katılımcılık ve planlama süreci açısından değerlendiren durumlara ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Anketlere verilen cevaplar betimsel olarak değerlendirilmiştir. Verilen cevaplar birbirleriyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

İkinci aşamanın sorusu, katılımcıların atölye öncesi deneyimlerinin neler olduğunu araştırmaktadır. Bunları fark edebilmelerini kolaylaştırmak için kendilerine konuyla ilgili sunum yapılmıştır. Sunum sonrasında öğrencilerin eskiz/poster yoluyla paylaştığı örnekler, yapılaş amaçları, yapan kişiler ve kullanıma durumları açısından incelenmiştir ve niteliksel olarak değerlendirilmiştir. Son aşamadaysa, kendin yap kentleşmesi kapsamındaki çalışmalardan biri olan kendin yap bahçeciliğiyle ilgili, yeni bir deneyime yaklaşımlarını ölçmek amaçlanmıştır. Her birinin tohum topu yapımında aktif katılımı, gözlem yoluyla incelenmiştir.

⁴⁷ Wenger-Schulman ve Hoffman, “Seed Balls and the Circle of Courage.”

⁴⁸ Niamh Moore-Cherry ve Linda Mccarthy, “Debating Temporary Uses for Vacant Urban Sites: Insights for Practice from a Stakeholder Workshop,” *Planning Practice & Research* 31, sayı: 3 (2016): 347-57, <https://doi.org/10.1080/02697459.2016.1158075>.

⁴⁹ “Atölye: Tohum Bombası,” Erişim Tarihi: Mart 3, 2019, <https://saltonline.org/tr/183/atolye-tohum-bombasi>.

⁵⁰ “Tohum Topu Atölyesi,” Erişim Tarihi: Mart 3, 2019, <https://www.evensi.com/tohum-topu-olyesi-resitpasa-34467-is-tanbul-turkey/266522191>.

Dokuz Eylül Üniversitesi'nin Eğitimde 40. Yıl Etkinlikleri kapsamında Mimarlık Fakültesi'nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde bu makalenin yazarları yürütücülüğünde 6 Mart 2019 tarihinde daha önce duyurusu yapılan (Görsel 2) "Kamusal Mekânda Kendin Yap Kentleşmesi Deneyimleri" adlı bir atölye gerçekleştirilmiştir. Atölye, kamusal alanlarda Kendin Yap Kentleşmesi konusunda katılımcılarla, yürütücüler arasında karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımını amaçlamaktadır. Yöntem; anketlerin doldurulması, kavram ve örneklerin sunumu, bireysel posterlerin hazırlanması, deneyim paylaşımları ve tohum topu yapımı aşamalarını içermektedir. Atölyenin hedefleri, Kendin Yap Kentleşmesi ve kamusal mekânda kullanıcı katılımı konusunda farkındalığın artırılması, yaratıcı görsel anlatım teknikleri ve eskizlerle deneyim aktarımı, deneyimler ve örnekler üzerinden Kendin Yap Kentleşmesinin kişiye, topluma, kente ve planlama sürecine katkılarının ve etkilerinin sorgulanması ve kente katkı koyacak, kamusal alanların sahiplenilmesini arttıracak, doğayla uyumlu ve kişisel çıkar gözetmeyen, yeni bir kendin yap bahçeciliği deneyimi için rehber olunmasıdır.

Atölyeye 1. 2. ve 3. sınıflardan toplam; 9 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların, İzmir'deki üniversite eğitimi öncesinde yaşadıkları şehirler; Denizli, Aydın, İzmir, Konya, Sivas, Muğla ve Van olarak çeşitlilik göstermektedir. Katılımcılara kayıt sonrasında, e-posta yoluyla atölyeye getirmeleri beklenen malzemeler (atık renkli kâğıtlar, 35x50 renkli fon kartonu, A3 beyaz kâğıt, varsa meyve çekirdekleri ve tohum) bildirilmiştir.

Görsel 2
Atölye
duyurusu
(afiş).

İlk Değerlendirmeler: Anket Sonuçları

Katılımcıların yalnızca biri kendin yap kentleşmesi kavramıyla ilgili, önceden bilgi sahibi olduğunu ve bu bilgiyi bir kolokyum, derste uygulama ve sunum dinleyerek edindiğini bildirmiştir. Diğer 8 katılımcıdan 5'i, bu kavramla ilk kez bu atölyenin afişinde karşılaştığını söylerken, 3'ü ise sadece ismen bildiğini belirtmiştir.

Kendin yap kentleşmesi örnekleriyle karşılaşma düzeyleri sorulduğunda, katılımcılardan üçü örneklerini hiç görmediğini ifade etmiştir. Örneklerle kendisi karşılaşmadığını yalnızca sosyal medyada veya internette gördüğünü söyleyen bir kişi bulunmaktadır. Üç kişiye, örnekleri gördüğünü ama bu isimle anıldığını bilmediğini belirtmiştir. Yalnızca iki kişi, örneklerle karşılaştığını ve bu isimle adlandırıldığını bildiğini söylemiştir.

Katılımcılardan çeşitli örnekleri kamu yararı, katılımcılık ve planlama süreci gibi farklı açılardan değerlendiren durumlara, 'Katılıyorum (e), Katılmıyorum (h) ve Kararsızım (k)' yazmaları beklenmiştir.

Park yapılmaz levhası veya duba ve zincir gibi önlemlerin konulmasıyla ilgili görüşlerde, kamusal alanı gasp ettiği konusunda; 5 kişi evet, 4 kişi hayır yanıtını vermiş, başkalarını rahatsız edebileceği

ve katılımcının da rahatsız olabileceği durumu öne çıkmıştır. Ancak bunu yapmanın bir suç olmadığı, sorumlu kurumu beklemektense yapılmasının kamu yararına uygun olabileceği de öne çıkan görüşler içerisinde. Planlama sürecini, planları etkilemeli ve sorumlu kurumun veya belediyenin bu ihtiyacı dikkate alması gerektiği belirtilmiştir.

Otobüs durağına ihtiyaca dayalı olarak koltuk ve benzeri oturma biriminin konulması konusunda, katılımcıların büyük çoğunluğu kamusal alanı olumsuz etkilemediğini ve herkes için faydalı olduğunu düşünmektedir. Sorumlu kurumun bunu kaldırmak yerine ya da birebir almak yerine, bu ihtiyacı dikkate alması gerektiği konusunda hemfikir olunmuştur. Katılımcıların çoğu, bu uygulamanın mekânı sahiplenmeye yardımcı olduğunu düşünmüştür.

Kaldırım ve yol onarımıyla ilgili, herkes için faydalı olduğu ve sorumlu kurumun yapmasını beklemekten daha iyi olduğu görüşü hâkimdir. Bu ihtiyacın dikkate alınması gerektiği konusunda herkes aynı fikirdedir.

Eğimli araziye merdiven yapımı yine bir ihtiyacı giderme konusunda örnek olup, katılımcılar bu durumun, kamusal alanı olumsuz etkilemediği ve herkes için faydalı olduğu konusunda aynı fikirdedir. Ayrıca bu durumun planları ya da planlama sürecini etkilemediği, ancak etkilemesi gerektiği görüşü ön plandadır. Sorumlu kurumu beklemektense yapılmasının iyi olduğu, ancak ilgililerin bu ihtiyacı dikkate alması gerektiğine ilişkin herkes evet yanıtını vermiştir. Halk ihtiyacı çöze de sorumlu kurumun yeniden ele alması gerektiği görüşü hâkimdir.

Dere üzerine tahta köprü ile yayaaların geçişinin kolaylaştırılmasının herkes için faydalı olduğu, başkalarını da rahatsız etmeyeceği görüşü öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, katılımcılar halkın bu ihtiyacı gidermesinin sorumlu kurumun yapmasına gerek olmadığı anlamına gelmediği, planlama süreci veya planları etkilemesi ve sorumlu kurumun bunu dikkate alması gerektiğini düşünmektedir.

Duvar boyama/grafiti örneğinde katılımcılar, sorumlu kurumun bunları kaldırmaması veya silmemesi gerektiği ve kendilerinin de rahatsız olmayacağı yönünde hemfikir olmuşlardır. Örneğin herkes için faydalı olup olmadığı konusunda çoğunlukla kararsız kalmış ve başkalarını rahatsız edebileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte katılımcılar, örneğin tasarım sürecine dâhil edilmesininse olumlu olabileceği görüşündedirler.

Parklet olarak tanımlanan kamusal mekânda otopark alanının oturma alanı gibi kullanılması ve belirli bir günde taşıt yolunun kapatılıp yayalaştırılması örnekleriyle ilgili olarak, başkalarını rahatsız edebileceği ve herkes için faydalı olmadığı düşünülmektedir. Katılımcılar, bu durumu sorumlu kurumun dikkate alması gerektiği ve planlama/tasarım süreçlerine dâhil etmesinin olumlu olabileceği görüşündedir.

Yeme-içme mekânlarının kaldırımlara masa sandalye koymasına ilişkin katılımcılar, sadece bunu yapan kişinin çıkarına hitap ettiği ve kamusal alanı gasp ettiğini düşünmektedir. Katılımcıların da rahatsız olabileceği, herkes için faydalı olmadığı ve yapılmaması gerektiği görüşü öne çıkmaktadır. Ayrıca bu durum katılımcı bir topluluğun işareti olmayıp, yasal olmadığı ve sorumlu kurumun bu durumu dikkate alması gerektiği düşünülmektedir.

Katılımcılar, kullanılmayan **telefon kulübesinin kitaplığa dönüşmesinin** herkes için olumlu olduğu ve katılımcı bir topluluğun işareti olduğu görüşündedir.

Kullanılmayan kamusal bir araziye yeşillendirmek adına bahçe yapımı veya kendin yap bahçeciliği ile ilgili olarak, atölye öncesi öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Kamusal alanı gasp etmediği düşüncesi (6 kişi) çoğunluktadır. Bunu yapmanın suç olmadığı görüşü hâkim (5 hayır, 3 kararsız, 1 evet) olsa da,

başkalarını rahatsız edebileceği (6 kişi) düşünülmektedir. Çoğunluk kendisinin memnun olacağını (5 kişi) belirtse de; 2 hayır ve 1 kararsız (1 boş) yanıt da verilmiştir. Herkes için faydalı olacağı konusunda da; 4 evet yanıtı gelse de, 3 hayır, 2 kararsız yanıtı da bulunmaktadır. Bu konudaki fikrin kamu yararı açısından, olumlu olduğu görüşünün öne çıkmadığı belirtilebilir. Planlama süreciyle ilişkili durumlara verilen yanıtlara bakıldığında; planlama süreci ve planları etkileyebileceği ve etkilemesi gerektiği görüşü öne çıkmaktadır. Katılımcı bir topluluğun işareti olduğu konusunda, 1 kararsız yanıt haricinde herkesin evet yanıtını vermesi ve kullanıcıların kamusal alanı sahiplenmesi adına yardımcı olduğu yanıtının (6 kişi) çoğunlukta olması literatürdeki görüşleri destekler niteliktedir. Sorumlu kurumun bunu görmezden gelmesi yerine, dikkate alıp planlama veya tasarım programlarına dâhil etmesi gerektiği düşünülmektedir.

Deneyim Paylaşımı: Sunum ve Eskizler

Yürütücüler tarafından yapılan sunumda; öncelikle kavramsal açıklamalarda bulunulmuştur. Daha sonra Dünyadan ve Türkiye'den olmak üzere iplik uygulama, telefon kulübesinin kitaplığa dönüşümü, kent bahçeciliği/tohum topu hareketi, yön bulma işaretleri, oturma birimi, çocuk oyun alanı, otobüs durakları, kedi evi, kumru için koruyucu şemsiye konulması, uyarıcı levhalar ve gölgelik yapımı örneklerinin fotoğrafları gösterilmiştir. Son olarak, atölye kurgusunun eskiz/poster olarak hazırlanması ve tohum topu yapım aşamaları tariflenmiştir.

Katılımcılardan karşılaştıkları örneklerle ilgili önce bilgi paylaşmaları sonra da birini seçerek veya önerecekleri yeni bir örneği yaratıcı görsel iletişim teknikleri ve eskizlerle posterlerine aktarmaları istenmiştir. (Fotoğraf 3). Anketlerde öğrenciler tarafından, 13 örnek hakkında bilgi verilmiştir. Örnekler rampa, iskele boyama, saksı, merdiven boyama, grafiti, bostan, kedi evi, tabela, merdiven ve oturma birimlerinden oluşmaktadır. Bunlardan; 9'u İzmir'de, 3'ü Aydın'da, 1'i Konya'da bulunmaktadır. Örneklerden 12'si sokakta yer alırken, 1'i kamusal bahçede konumlanmıştır ve bir kedi evidir. Örneklerin 10'unun mahallede yaşayanlar tarafından yapıldığı söylenirken, grafitiyi gençlerin yaptığı not edilmiş ve iki merdiven boyama örneğini kimin yaptığını öğrenciler tarafından bilinmediği belirtilmiştir. 13 örnekten, yalnızca üçü kullanılmamaktadır. Bunlardan biri, İzmir Balçova'daki bostandır ve kaldırılmıştır. Bir diğeri, Konya Meram'daki grafitidir ve duvar boyanmıştır. Başka bir örneğe, İzmir Bayındır'daki rampadır ve neden kullanılmadığı bilinmemektedir. Öğrencilerin ankete ekledikleri diğer bilgi ve yorumlar, duyarlılıkları olumlama şeklindedir. İzmir Bayındır'daki saksının yeşil alan eksikliğini gidermek için yapıldığı, Buca Hasanağa Bahçesi'ndeki kedi evinden dolayı, kedilerin mutlu olduğu ve Aydın Nazilli'deki tabelanın yaşlı ve çocuklara karşı duyarlı olduğu belirtilmiştir.

Fotoğraf 3 Eskiz/Poster yapım aşaması.

Fotoğraf 4
Poster ve
tohum topu
sergisi.

Anketlerde bilgisi verilen örneklerden 5'i, postere dönüştürülmüştür. Ankette bilgisi verilmediği halde, çizim yoluyla aktarılan 3 örnek bulunmaktadır. Bu örnekler; Konya'da saksı, İzmir Buca'da kedi evi ve Bitlis Ahlat'ta sarmaşıkla kaplı bir otobüs durağıdır. Bunlara ek olarak, bir öğrenciyse daha önce örneklerle karşılaşmadığı için önerisini yanıtlayan bir poster tasarlamıştır. Bu öğrenciyse önerdiği kediler ve köpekler için su kabı örneğini nereye yapacağı sorulduğunda, "buna ihtiyaç olduğu için İzmir Efes'te yapardım" cevabı alınmıştır. Posterler tohum yapımı da tamamlandıktan sonra fakülte holünde sergilenmiştir. (Fotoğraf 4).

Yeni Bir Deneyim: Tohum Topu Yapımı

Atölyenin son aşamasını, tohum topu yapımı oluşturmaktadır. Yürütücüler tarafından öğrencilere, mutfak robotu ve bitki tohumlarıyla getiremeyenler için renkli fon kartonları ve atık kâğıt malzemeleri temin edilmiştir. Atık renkli kâğıt ve kartonlar, elle parçalandıktan sonra su eklenip mutfak robotunda hamur haline getirilmiştir. Daha sonra içine çeşitli mevsimlik çiçek tohumları ve buğday taneleri eklenerek top haline getirilmiştir. (Fotoğraf 5). Öğrencilerden hazırladıkları tohum toplarını birkaç gün kurumasını bekledikten sonra, kamusal mekânlara atmaları (Fotoğraf 6) ve süreci gözlemlemeleri beklenmiştir. Fakülte bahçesine atılan tohum topunun, yaklaşık iki hafta sonrasındaki değişimi gözlemlenmiştir. (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 5 Tohum topu hazırlanma süreci.

Fotoğraf 6
Tohum toplarının, kamusal mekâna atılmasından önce.

Fotoğraf 7
Fakülte bahçesine atılan tohum topunun, öncesi ve sonrası.

Değerlendirme ve Sonuç

Dünyanın pek çok kentinde olduğu gibi, Türkiye’de de örneklerine sıkça rastlanan kendin yap kentleşmesi, kavram olarak görece yenidir. Kimi zaman başkalarını rahatsız etme ihtimali ve yasal izin alınmadan yapılması nedeniyle eleştirilirken, kimi zaman da sorunları hızla çözmesi ve kamusal mekânların sahiplenilmesi gibi olumlu yanlarıyla öne çıkmaktadır. Kendin yap kentleşmesi ve kendin yap bahçeciliği deneyimlerinin bir atölye vasıtasıyla şehir ve bölge planlama öğrencileriyle paylaşılması, özellikle bu avantaj ve dezavantajlarının tartışılması açısından önemlidir.

Atölyede, katılımcılar çeşitli örneklerle ilişkin görüşlere katılıp/ katılmadığı ve kararsız kaldığı durumları belirtmişlerdir. Bu örneklerden oturma biriminin konulması, kaldırım/yol onarımı, eğimli araziye merdiven yapımı, geçiş için yaya köprüsü gibi ihtiyacın giderilmesine yönelik örneklerde çoğunlukla yapılmasının olumlu olduğu, ancak bunun sorumlu kurumun dikkate alması gerektiği belirtilmiştir. Otopark alanının, oturma alanı olarak kullanımı ya da belirli bir günde taşıt yolunun kapatılması, park yapılmasını önleyici durumlara ilişkin genel olarak başkalarını rahatsız edebileceği düşünülmektedir.

Yeme-içme mekânlarının kapı önüne masa, sandalye koymasına ilişkin olumsuz görüş hâkimdir. Görüşlerin olumlu ve olumsuz olmasının örneğe bağlı olarak değiştiği, ancak toplumun çoğunluğuna fayda sağlayacak zorunlu ihtiyaç çözümleri için genelde olumlu görüşlerin olduğu ve bunun aksine sadece ticari fayda sağlayacak örnekte olumsuz görüşün ortak olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerden biri, atölyenin başında yapılan ankette kendi yaptığı örnek olduğunu belirtmediği halde, sunum sırasında aslında kendi katıldığı bir DIY kentleşme örneği olduğunun farkına varmıştır. Bu örneğin eskizini yaparak posterine aktarmıştır. Benzer şekilde, başka bir öğrencininse anket sırasında hiç örnek yazmadığı ancak sunumdan sonra, postere mevcutta olan bir örneği aktardığı görülmüştür. Burada da sunumun ona örneği hatırlattığı yorumu çıkarılabilir.

Anketlerde öğrencilerin aktardıkları örnekleri ya şu anda yaşadıkları kent olan İzmir'den ya da daha önce yaşadıkları kentlerden seçtikleri görülmüştür. Buna ek olarak üst sınıf öğrencilerinin, şehir planlama stüdyosunda analitik etüt stajlarını yaptıkları ve proje alanlarının yer aldığı Bayındır'dan da örnekler vermesi, planlama eğitiminin mekânı okuma konusunda katkısını göstermektedir.

Posterlere yansıyan örneklerde, kendin yap kentleşmesine öğrencilerin olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Bir öğrencinin, posterindeki "siz de yapın" vurgusu tavsiye taşıması açısından önemlidir. Başka bir öğrencinin, sokaktaki kanepeyi "mahallelinin dinlenme mekânı" olarak adlandırması sahiplenme duygusunu öne çıkarmaktadır. Benzer bir sahiplenme başka bir posterde, mahalle sakinlerinin üretim yaptığı kent bostanlarının kaldırılmasının, "bu alan ellerinden alındı" şeklinde yazılmasıyla vurgulanmıştır. Merdivenin eski ve yeni halini çizen bir diğer öğrencinin, renksiz bir sokağın mahallelinin katılımıyla renkli ve canlı mekâna dönüştüğünü yazması, bu örneğin avantajını ortaya koymaktadır.

Atölyede üretilen posterlerin yalnızca biri, öğrencinin kendisinin de yapımına katıldığı bir örnektir (Mordoğan'da iskele boyama) ki o da, ankette aslında bu kavramı sadece ismen bildiğini söylemiştir. Diğer 8 kişiden 7'si, örnekleri kendi yapmasa da görmüştür. Buna karşın kavram olarak daha önceden bildiğini söyleyen, yalnızca bir öğrenci vardır. Bu bulgular, öğrencilerin örneklerle karşılaştığını ancak adının farkında olmadığını ve atölyenin, bu konuda bir farkındalık yaratma amacına ulaşmada başarı sağladığını göstermektedir.

Kendin yap bahçeciliği konusunda, etkinlik öncesinde yapılan anketteki yanıtlara göre, katılımcı bir topluluğun işareti olduğu düşünülse de, başkalarının rahatsız olabileceği ifade edilmiştir. Atık kâğıt kullanımıyla tohum toplarının yapımı, bunların kamusal mekânlarda olumlu dokunuşlarda bulunabileceği düşüncesinin gelişmesi, sergi sonrasında yeniden atölye yapılmasına yönelik taleplerin gelmesi, amaçlanan farkındalığa ulaşıldığını düşündürmektedir. Atölye çalışmasında, şehir planlama disiplinin sadece kentsel mekâna ilişkin kararları şekillendiren değil, aynı zamanda yerelin ihtiyaç ve katılımını gözetilen bir yaklaşımı da barındırması gereği vurgulanmaktadır.

Teşekkür

Atölyeye katılan; Ayşe Nisa Oduncu, Azime Irmak, Batuhan Özbek, Fevzi Arslan, Hande Kuzgun, Ilgaz Su Aktaş, Tuğberk Toygar, Türkan Çağıl Tülü, Zehra Bağış adlı öğrencilerimize ve ziyaretleri için Prof. Dr. Hülya Koç, Doç. Dr. H. Evren Erdin ve Dr. Öğr. Üyesi Tolga Çilingir'e teşekkür ederiz.

Adams, David, ve Michael Hardman. "Observing Guerrillas in the Wild: Reinterpreting Practices of Urban Guerrilla Gardening." *Urban Studies* 51, sayı: 6 (2014): 1103-19. <https://doi.org/10.1177/0042098013497410>.

Atay Kaya, İlgi, ve Esra Kut Görgün. "Kentsel Mekân Üretiminde 'Kendin Yap' Hareketi." *Planlama* 27, sayı: 1 (2017): 57-74. <https://doi.org/10.14744/planlama.2017.74946>.

"Atölye: Tohum Bombası." Erişim Tarihi: Mart 3, 2019. <https://saltonline.org/tr/183/atolye-tohum-bombasi>.

Benner, Sophia Michelle. "Tactical Urbanism: From Civil Disobedience to Civic Improvement." Yüksek Lisans Tezi, University of Texas at Austin, 2013.

Boria, Damon. "Guerrilla Gardening as Nonviolent Praxis: Existentialist Ethics in Food Deserts". İçinde *The Peace of Nature and the Nature of Peace: Essays on Ecology, Nature, Nonviolence, and Peace*, ed. Andrew Fiala, 91-100, Amsterdam: Brill/Rodopi, 2015.

Certomà, Chiara. "Critical urban gardening as a post-environmentalist practice." *Local Environment The International Journal of Justice and Sustainability* 16, sayı: 10 (2011): 977-87.

Crane, Annie, Leela Viswanathan, ve Graham White-law. "Sustainability through intervention: a case study of guerrilla gardening in Kingston, Ontario." *Local Environment The International Journal of Justice and Sustainability* 18, sayı: 1 (2013): 71-90. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.716413>.

Crossan, John, Andrew Cumbers, Robert McMaster, ve Deirdre Shaw. "Contesting Neoliberal Urbanism in Glasgow's Community Gardens: The Practice of DIY Citizenship." *Antipode* 48, sayı: 4 (2016): 937-55. <https://doi.org/10.1111/anti.12220>.

De Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life*. Çeviren Steven Rendall. Berkeley: University of California Press, 1984.

De la Peña, David. "Beyond guerrilla urbanism: Can Batlló and the slowness of knowing, managing, and making." *URBAN DESIGN International* 25 (2020): 126-36. <https://doi.org/10.1057/s41289-019-00080-y>.

Douglas, Gordon C. C. "Do-It-Yourself Urban Design: The Social Practice of Informal 'Improvement' Through Unauthorized Alteration." *City & Community* 13, sayı: 1 (2014): 5-25. <https://doi.org/http://doi.org/10.1111/cico.12029>.

Durmaz Ekenler, Melike Selin. "Ütopya Tohumları ve Müşterikleştirme Pratikleri Olarak Topluluk Bahçeleri." *Toplum ve Demokrasi*, sayı: 23 (2017): 59-74.

Enigbokan, Adeola. "Delai Sam: social activism as contemporary art in the emerging discourse of DIY urbanism in Russia." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 9, sayı: 2 (2016): 101-16. <https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1029507>.

Fabian, Louise, ve Kristine Samson. "Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 9, sayı: 2 (2016): 166-84. <https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1056207>.

Gülgün Aslan, Bahriye. "Tohum Bombaları." *TÜRKTOB Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi* 20 (2017): 70-1.

Hardman, Michael, Lovemore Chipungu, Hangwelani Magidimisha, Peter J. Larkham, Alister J. Scott, ve Richard P. Armitage. "Guerrilla gardening and green activism: Rethinking the informal urban growing movement." *Landscape and Urban Planning* 170 (Şubat 2018): 6-14. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.08.015>.

Hung, Holvert. "Formation of new property rights on government land through informal co-management: Case studies on countryside guerilla gardening." *Land Use Policy* 63 (Nisan 2017): 381-93. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.01.024>.

Iveson, Kurt. "Cities within the City: Do-It-Yourself Urbanism and the Right to the City." *International Journal of Urban and Regional Research* 37, sayı: 3 (2013): 941-56. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12053>.

Joo, Youngha, ve Youngsang Kwon. "Urban street greenery as a prevention against illegal dumping of household garbage-A Case in Suwon, South Korea." *Urban Forestry & Urban Greening* 14, sayı: 4 (2015): 1088-94. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.10.001>.

Kut Görgün, Esra, ve İlgi Atay Kaya. "Kamusal Mekânda Taktiksel Uygulamalar: İzmir Örnekleri." *Ege Mimarlık*, sayı: 97 (Ekim 2017): 44-7.

Lefebvre, Henri. *Şehir Hakkı*. Çeviren Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2017.

Lydon, Mike, ve Anthony Garcia. "Disturbing The Order of Things." İçinde *Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change*, 1-24. Washington, D.C: Island Press, 2015.

McKenzie, Christine. "Promoting Holistic Community Organizing: FoodShare Food Activist Workshop Series." *COMM-ORG Papers* 16 (2010).

Mikadze, Vladimir. "Ephemeral Urban Landscapes of Guerrilla Gardeners: A Phenomenological Approach." *Landscape Research* 40, sayı: 5 (2015): 519-29. <https://doi.org/10.1080/01426397.2014.939617>.

Moore-Cherry, Niamh, ve Linda Mccarthy. "Debating Temporary Uses for Vacant Urban Sites: Insights for Practice from a Stakeholder Workshop." *Planning Practice & Research* 31, sayı: 3 (2016): 347-57. <https://doi.org/10.1080/02697459.2016.1158075>.

Ralston, Shane. "A Deweyan Defense of Guerrilla Gardening." *The Pluralist* 7, sayı: 3 (2012): 57-70. <https://doi.org/10.5406/pluralist.7.3.0057>.

Sawhney, Nitin, Christo de Klerk, ve Shriya Malhotra. "Civic Engagement through DIY Urbanism and Collective Networked Action." *Planning Practice & Research* 30, sayı: 3 (2015): 337-54.

Shepard, Benjamin C. "DIY urbanism as an environmental justice strategy: The Case Study of Time's Upl 1987-2012." *Theory in Action* 7, sayı: 2 (2014): 42-73. <https://doi.org/10.3798/tia.1937-0237.14010>.

Spijker, Stephanie Nuria, ve Constanza Parra. "Knitting green spaces with the threads of social innovation in Groningen and London." *Journal of Environmental Planning and Management* 61, sayı: 5-6 (2018): 1011-32. <https://doi.org/10.1080/09640568.2017.1382338>.

Talen, Emily. "Do-it-Yourself Urbanism: A History." *Journal of Planning History* 14, sayı: 2 (2015): 135-48. <https://doi.org/10.1177/1538513214549325>.

The Guerrilla Gardening Home Page. <http://www.guerrillagardening.org/>.

Thompson, Matthew. "Between Boundaries: From Commoning and Guerrilla Gardening to Community Land Trust Development in Liverpool." *Antipode* 47, sayı: 4 (2015): 1021-42. <https://doi.org/10.1111/anti.12154>.

"Tohum Topu Atölyesi." Erişim Tarihi: Mart 3, 2019. <https://www.evensi.com/tohum-topu-olyesi-resitpasa-34467-istanbul-turkey/266522191>.

Wenger-Schulman, A. R. S., ve Lauren Hoffman. "Seed Balls and the Circle of Courage: A Decolonization Model of Youth Development in an Environmental Stewardship Program." *Afterschool Matters*, sayı: 27 (Bahar 2018): 19-24.

Yıldırım, Yavuz. "Şehir Hakkı Bağlamında Açık Alanların Siyasal ve Sosyal Kullanımı: Niğde Örneği." *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10, sayı: 4 (Ekim 2017): 1-14. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.322874>.